

ձ. Բաժանայապետը Հայոց մեծաց (տե՛ս վերեւ):

ձ. Եպիսկոպոսը կամսարական տան (տե՛ս վերեւ):

ԹԻԻ 42.

Անկիւրիա — Կարմիր-Վանքին մէջ ալ կային՝ Իմ կազմած Մայր ցուցակին համեմատ:

ԹԻԻ 42. Չեռագիրը հաւաքածոյ մըն է եւ կը բովանդակէ

ա. Կանոնագիրը (ցանկեր, էջ 5—24, բնագիր, էջ 25—352), որ կը վերջանայ Աղուանից Սիմէոն կաթողիկոսի կանոնով, որու կը յաջորդէ Ճիւղահամարի վերաբերեալ գրուածներ, էջ 357—384):

բ. Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրը, էջ 385—654:

գ. Բառգիրք մը, որու խորագրին տեղը դատարկ, էջ 665—718:

Մեծ. 17.4×19.8 սմ., նոսրագիր, գրուածեան տեղը, ժամանակը անյայտ, բայց անշուշտ 1609էն ետքը: Գրիչն է Կեսարացի Պետրոս երէց, գրուած «ի վայելումն Տէր Պետրոսին»:

ԹԻԻ 232.

Դատաստանագիրը. Մեծ. 20×14.7 սմ., նոսրագիր, գրիչ՝ Ստեփաննոս Երէց, ժամանակ 1639: Մխիթար Գօշին անունը ամենեւին չէ յիշուած Չեռագրի մէջ:

1915էն ի վեր ոչ եւս է Կարմիր վանքին Չեռագրաց հաւաքածուն: Այս պատմական վանքին բոլոր հնութիւնները (Չեռագիր, Տպագիր, արծաթեղէն, ոսկեղէն, պատկերք (իւղաներկ), քանդակներ, փայտեղէն եւայլն), իմ անձնական մատենադարանիս եւ գոյքերուս հետ փճացան:

Բարեբախտաբար Մայր ցուցակը հետս առած էի 1913ին, Անկիւրիայէ ելած ատենս, եւ այդ կը մնայ միայն իրրեւ Յիշատակարան Անկիւրիայէն եւ Կարմիր-Վանքէն:

Նորաստղիմ, 1926, Մարտ 16:

ԱՐԱՐԷՆ ՆՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՊԵՐՍԿԱՆ ԵՐԵՄԻԱՍ ԵՐԵՄԻԱՍ

ԱՂՈՒՂ ԱԼԼԵՆՎԵՐԳՈՒ ԵՐԵՄԻԱՍ

(Տկս չԱ. 1924, էջ 499:)

7. Միւս երգերը:

ա. Դարարս պարպել է.

Ղարարս պարպել է, սապուս չէ գալիս,
Գիշեր ցրեք գութնս ահ ու զար ելաւ.
Ջանձս նվազել ա, սիրտս ա լալիս,
Որպէս նորայմանուկ բիղաւոր ելաւ:

Մտածելով սաղ աշխարհն ջամ արի,
Ուրիշների խօսկով ինձի խամ արի.
Վայ իմ հալին թէ ինչ լուսայ ջամ արի,
Դարգերս շատացաւ միւս ամբար ելաւ:

Կանգս մաշացրի օտար աշխարի,
Մեխկերս բազմեցաւ հայ տարոյ տարի.
Բարութունս տվի շար ճանապարհի,
Օրերս պարպելով շատ անճար ելաւ:

Ծերութունս ակտել ա, կտրել ա քունս,
Չէկայ կարէղութուն, քաշվեց արեւունս.
Վարդան օղի էլ չես տեսնու գարունս,
Եղանակն փոխվեց, էս ինչ դար ելաւ:

բ. Չես յիմացի:

Չես յիմացի սուրբ գրքերի տառերըն,
Կորցրել ես սրտիտ դուրս, սխալ ես.
Գնայ կարթայ, լաւ յիմացի բառերըն,
Որ յիմանաս խօսկիտ նուրբն սղալ ես:

Սրտի ավելնորդըն կէ խօսի լեզուն,
Ոչ մէջնն ոսկուռ կայ, ոչ թէ տակըն սուն.
Անկերպ շատ խօսալ է մարդի բնութուն,
Կէ յայտնվի ամէն սուտըն սղալ ես:

Ես Ալահվերտին եմ, նման եմ օրի,
Մարգարիտ չեմ դառնայ, որ խօղըն կօխի.
Ջալալիս հուրունքի հետ չեմ փօխի,
Դու ճանն չէ լաւ խաղութըն սղալ ես:

գ. Ողորմ ամ:

Ողորմ ամ դարգերս աշխարհմ քեզի,
Մանկութեան չուր էսօր էղբալն չունեմ.
Ինչ մաջլիս որ նստես ասոյ հետ սաղին,
Որ ամէն յիմանան խօշհալն չունեմ:

Թէ որ դամ անիծեմ իմ հօր ու մօրս,
Մեղքն իմն է, անքաջ չարի քվորս.
Լալ ակթլաս ու մօվի կարում ան շորս,
Ագար զառ հաքցենն ես բալն չունեմ:

Էն մարդն չունեմ, որ զարքս իմանայ,
Որ ծածուկ խորուրդս ասեմ, հասկանայ.
Մակար այս երգիւն բալեն գիւման ա,
Մին գրիստ դուս գնալ, նի գալն չունեմ:

Վարդան օղի դու յիմացար գանգատս,
Որ ժամանակ ելնի կակնես չէհատս.
Քեզանից էլ ավել ում քցեմ դադս,
Գիտես որ ավելի խեան չունեմ:

դ. Այս յոռնան աշխարհում:

Այս յունան փոչ աշխարում
Ինչ գտեցի զուր գնաց.
Միչի ընթերսուն տարում,
Չէ հասկայցայ ուր գնաց.
Ինչ չանացայ որ կարացի,
Դժվար արի, դուր գնաց.
Պաճառ որ զարգըն չիմացայ,
Որպէս գարնան ջուր գնաց:

Ոչ օվ չասի ես խելօք ի,
Որ կիտեցի մալ ու գանձ.
Չախարթու թունն որ եկաւ,
Կէ թաբի մարթու քէանջ.
Թէ ուզի իրնում չէ գնի,
Կասի տարին է նէհաջ.
Շատօք տեսի, որ ունէին
Միլիօն քուրուր գնաց:

Օվ մարմինն չէ սիրեց,
Ջանացաւ հօգին պայեց.
Մտածեց որ ախիր չկայ,
Վէրջի օրերն նայեց.
Պարզ երես գնաց գաղափարան,
Յաւիգեանական շահեց.
Չէ սիրեց դառ ու դառափն,
Աչի է խփեց, կուր գնաց:

Վարդան օղի հաբաս տեղըն,
Ինչ ես ահ ու զար անում.
Ընկնում աս զարիպ երկրում,
Քեզի դարբէգար անում.
Լաւ մտածէ, տես ապրանն,
Ում մահին է ճար անում.
Քո աշկովըն տեսիր թողուց,
Ախիրն տեսուր գնաց:

ե. Այս աշխարի:

Այս աշխարհի մէջն ես տարայբաղտ ի,
Որ ամէն կողմանից կարօտ մնացի.
Տեսէք թէ որ էի ինչքան ջանաղտ ի,
Ամէնան ժամ տեսի քարօտ մնացի:

Ծնընդեան վաղտիցս միչի այսօրս,
Օրբստօր պակասեց խելք ու շնորս.
Ծերութունս ազգեց էտ էլ մէ բորս,
Անօգնայկան ահ ու զարօտ մնաց:

Ես ինձ մխիթարօվ օր անձկացրի,
Դարգ երս կիտեցի, արտու մ գրի.
Չունէի բարեկամ, որ ցաւս գրի,
Պանդուխտ երկրներում սարօտ մնացի:

Վարդան օղի կանջէ Ատոված քեզի եար,
Օգնայկան է քեզի, չի տայ ահ ու զար.
Շարունակ աղօթկտ արայ մուղարար,
Ոչ օվ չասի որ ես եարօտ մնացի:

զ. Որ ժամանակ ընգայ:

Որ ժամանակ ընգայ մօրս արգանդն,
Ոչ օվ չէր յիմացի թէ ես դօր ելայ.
Հրամանն Ատածու էր, որ ընկնի բանդն,
Ջուրի, արեունի հետ միայր ելայ:

Միայր մնացի էն մութը բաղի,
Մնացէլ ի ընդեղ որպէս դութսաղի.
Քառասուն զօր գիշեր չին պէս դուգսաղի,
Շնչայր ձկի պէս խաղացոր ելայ:

Խաղէի շարունագ միչի ին ամիս,
Ամբղաւ ոսկուռս վերէն եկաւ միս.
Ին օրինն ահհաթ ու ինն դաղիս,
Ծնանվեցայ, եկայ աշխար, նոր ելայ:

Նոր ելէլի միչի ութ օր շատ լացայ,
Ետօվ տարան օռնաց ջրում լողացայ,
Սուրբ մեռօնի շնորհն որ ըստացայ,
Երկրոտ ծնընդուն շնայոր ելայ:

Ընգանի, բարեկամ եկան աշխարհայ,
Ծիծ կտին, կօրէրի ինձ, կանին սուս.
Գիշերն շարշարի մէջ բացվէր լոյս,
Մէկ տարումս մօրս ջանին բօր ելայ:

Երկու տարուս չօջ կանէի, լուռ կէգի,
Չի յիմանայ ուր կէգնի, ուր կէգի.
Երեք տարուս քաղցր է խօսի, դուր կէգի,
Չուս տարումս ման կէգի, ճանայպար ելայ:

Հինգ տարումս հալայ խեբից տկար ի,
Վեց տարումս տանն անօգնայկար ի.
Եօթնին ըսկեցի հգեբկէ ճարի,
Յութին ուտեմ, խմեմ իգայ փօր ելայ:

Ինն տարուս ես լաւ ինձի ճանաչի,
Տասնին լաւ ջուր հօրն ու մօրէս պահանջի.
Տասնութին տաղ կասէի, կէկանչի,
Տասներկսին փոքր խելքայոր ելայ:

Տասնեք տարումս նոր աչէք բացայ,
Տասնէշուրսին լալ ու վագս յիմացայ.
Տասնէհինգին ամէն գօրծի ջանացայ,
Տասնէվեցին գրիստ ձիայոր ելայ:

Տասնեթումս թուր ու թփանֆ գօրծ կացի,
Տասնյութումս թամամ խելքի մաւած ի.
Տասնընումս որտեղ ուզին գնացի,
Քսան տարուս մանկաց կնքայոր ելայ:

Քսանն հնգումն ես ամուսնացայ,
Հանդեց հարսանիքով նոր կին ըստացայ.
Խէր ու խէյրիաթըն հաստատ յիմացայ,
Խեւքս թամամեցի մտկից խօր ելայ:

Երեսուն տարումն առուտուր կանի,
Սուտ երգում կուտէի հօգուս զուր կանի.
Ապրանգ կեկիտէի, բուրեց բուր կանի,
Սովգայգարների մէջ գլխայոր ելայ:

Երեսուն հնգումն նոր փուշիման ի,
Չեռնէս դուս էր ելի, էլ նոր ինչ անի.
Խնդրեմ Աստված չար խորհուրդս խաբանի,
Ճիճուի պէս ես իմ ջանին բօր ելայ:

Քառայսունին հանգարտեցի, դադարքի,
Նայեցի ինձանից մեծերու վարքի.
Ասե թէ օրրստօր կերթամ էն շարքի,
Չար գործերըն թօղի, ես ադսօր ելայ:

Քառայսունն հնգին փոքր է նվազ ի,
Սիրտս հոգմ էր անում, չի կարում վազի.
Շատ ախանջ չեղրի սօհբադ ու սաղի,
Հարսանիք մաջլիսի նենգայոր ելայ:

Իթսուն տարիս թամամ հալայ սաղ ջանի,
Սիրտս ուզում էր, որ ալալվայ պէս բանի.
Էլ չի կարում, վաստակացի նման ի,
Չանձըս չի չարչարի, ես այսօր ելայ:

Իթսուն հնգումն դառ ջանանում ի,
Դուս ի գնում փոքր է, փոքր է բանում ի.
Անջաղ իմ տարեկան խարջն հանէի,
Իմ տան համար էտէնց հարգայոր ելայ:

Վաթսունումն դադաստանն միտ բերի,
Ժամից ու աղօթկից մնացի թերի.
Աղաջեմ առ Տէրն չէ քցի գերի,
Պաճառ էտ վաղտումն անշնոր ելայ:

Վաթսունի հիգումն կեռքիս թափեց,
Խօսքս թլօրում ի, լեզուս կլաբեց:
Յիմանում ի, որ աշխարքն ինձ խաբեց,
Էնպէս յիմանում ի խեւքայոր ելայ:

Եօթանասուն հեռուն չէ տեսայ,
Չի կարում ման գէի առանց ի ասայ.
Աչկերըս ցերէկն էլ երկվան պէս ա,
Հավկուր մարդի նման աչկայոր ելայ:

Եութանասուն հիգին տվեց նշանս,
Տեսնում ի որ քիչ քիչ մաշվում էր ջանս.
Յիմացայ այսուհետ խաբար էր բանս,
Բէհուշ ման գէգէի, ընկնայոր ելայ:

Յութսունումն ձեռ քաշեցի ջանիցս,
Էի չի կարում դուս գնէի տանիցս.
Առգ, ընդանի խաբար չէի բանիցս,
Վեր կենալ, շարժելս մասնայոր ելայ:

Յութսուն հնգումն թուլացալ սունս,
Շատ նեղութեան մէջ ի, չէր տանում քունս.

Հայ օրրստօր փոքրանում էր արեունս,
Տամարներս քաշվեց մեջկայջօր ելայ:

Ընթսունին հայ միշտ կանջէի Տէրն,
Որ բաւքի ուղարկէր հրեշտակներն.
Ինձի չէ խենայեր հոգէոր սէրն,
Մարմինս. հող հոգով լոյսայոր ելայ:

Ընթսուն հիգին դառ աչկս ետ էր,
Մարմինս տկար էր, ոտներս փէտ էր.
Այս յունան աշխարիս սիրօղն անգէտ էր,
Բարխանէս զըկեցի ճանիոր ելայ:

Հարուր տարիս թամամ եկաւ բարադտար,
Մալ, դօվլաթ խաղեայ տվի, չէլաւ ճար.
Հոգիս մարնէս քաշեց ինչքան չարայչար,
Տէսէք այս կենացէն ես տկուր ելայ:

Վարդան օլլի հիգ դաղ կտաւ խօստացան,
Քեզ հակցրին, տարան, դրին գերեզման.
Աին անշարժ կացիր միշտ դատաստան,
Ամէն ինձպէս կենին, ինչպէս որ ելայ:

Հրատարակեց՝ ԱՐԱՄ ՆՐԻՄՅԱՆ

Դ Ի Յ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

ԹՈՒՆԸ ԴԻՑԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թագաւորական տան կամ իշխանութեան հետ շունը աղերսի մէջ դնելը, մանաւանդ երբ խնդիրը արտաքոյ կարգի դէպքերու կամ նշանաւոր դէմքերու եւ դիւցազններու վրայ է, հաղուագիւտ երեւոյթ մը չէ մարդկային առասպելակազմիկ իրականութեան մէջ: Այսպէս ըստ պարսկական աւանդութեան Վիւրոս Մեծ իր ընկեցիկ եղած միջոցին շնէ մը կը դիեցուի, մինչեւ որ հովիւ մը զինք գտնելով իր կնոջ առանձին խնամքին կը յանձնէ: Հռովմէական Ռեմոս եւ Ռոմուլոս երկուորեակներն ալ ընկեցիկ կ'ըլլան եւ կը դիեցուին զայլէ մը՝ որ հոս նախնական շան փոխանակած է, եւ յետոյ հովիւէ մը կը գտնուին եւ կ'որդեգրուին: Հռովմէական եւ պարսկական այս երկու առասպելներուն զարմանալի նմանութիւնը ակնյայտնի փաստ է երկուքին ալ հասարակաց բունէ մը ծագելուն, որոնք իրենց տեսագծերով շատ աւելի հին են քան Վիւրոս եւ մինչեւ իսկ Ռեմոս եւ Ռոմուլոս, վերջիններն եթէ